

Novákné Pintér Gabriella¹ – Dávid-Kacsó Ágnes²

Magyarországi nevelőszülők által észlelt nehézségek és stratégiák ezek kezelésére

Kivonat

Tanulmányunk célja, hogy átfogó képet adjon a magyarországi gyermekvédelmi rendszerről, különös tekintettel a nevelőszülői gondozásra és a gyermekek rezilienciájának alakulására. A tanulmány bemutatja a jelenlegi intézményi struktúrát és a nevelőszülői gondozás specifikus kihívásait. Különös figyelmet fordít a nevelésbe vételt megelőző időszakban szerzett traumatikus tapasztalatok károsító hatására. A kutatás tematikus tartomelemzés segítségével feltárja a nevelőszülők felkészültségét, a viselkedési problémák kezelését, valamint a szabadidős tevékenységek és a megküzdési technikák szerepét a gyermekek rezilienciájának fejlesztésében. Az eredmények alapján javaslatokat fogalmaz meg a nevelőszülők támogatására és a gyermekvédelmi rendszer hatékonyságának növelésére.

Kulcsszavak: gyermekvédelem, reziliencia, viselkedési problémák, kötődés, nevelőszülők, biológiai család, szabadidő

Abstract: Challenges Perceived by Foster Parents in Hungary and Their Strategies for Coping with Them

The study aims to provide a comprehensive picture of the Hungarian child protection system, particularly regarding foster care and the evolution of children's resilience. The study presents the current institutional structure and the specific challenges of foster care. It pays special attention to the effects of the traumatic experiences accumulated in the birth family. The research uses thematic content analysis, exploring the preparedness of foster parents, the management of behavioral problems, and the role of leisure activities and coping techniques in developing children's resilience. Based on the results, it formulates proposals to support foster parents and increase the efficiency of the child protection system.

Keywords: child welfare, resilience, behaviour issues, attachment, foster parents, biological family, leisure activities

Cikkre való hivatkozás / How to cite this article

Novákné Pintér Gabriella – Dávid-Kacsó Ágnes (2024). Magyarországi nevelőszülők által észlelt nehézségek és stratégiák ezek kezelésére. *Erdélyi Társadalom*, 22(1), 65–89. <https://doi.org/10.17177/77171.293>

- 1 Szociális munkás, Új Kezdet Gyermekvédelmi Alapítvány. E-mail: ujkezdetgyermekvedelem@gmail.com
- 2 Egyetemi adjunktus, Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Magyar Szociológia és Szociális Munka Intézet. E-mail: agnes.david@ubbcluj.ro

I. BEVEZETÉS

A nevelőszülői tevékenység hosszú távon számos kihívást és tanulságot rejt magában, mind szakmai, mind érzelmi szempontból. Ez a munka sokszor rendkívül megterhelő, hiszen a nevelőszülőknek változatos helyzetekkel és komplex problémákkal kell szembenéznük, miközben a szükséges támogatás és elismerés gyakran nem áll rendelkezésre. A nevelőszülők szerepe sokféle feladatot foglal magában, beleértve olyan gyermekek nevelését, akik később örökbefogadásra kerülnek, illetve visszatérnek vér szerinti családjukhoz. Az állami és egyházi hálózatok egyaránt sajátos működési jellemzőkkel bírnak, mindegyik rendszer különböző előnyöket és nehézségeket kínál. A nevelőszülők széles körben osztják azt a tapasztalatot, hogy a szakmai támogatás, az érzelmi terhelés kezelése és az elismerés hiánya gyakori problémák. Ezek a kihívások egységesen jelennek meg a nevelőszülői közösségekben, amelyek megoldása kiemelten fontos a hatékony működés és a gyermekek megfelelő gondozása érdekében. Ezek a kihívások nemcsak a mindennapi teendők elvégzésében, hanem a hosszú távú gondoskodás és a gyermekek fejlődésének biztosításában is megjelennek. Az adminisztratív akadályok, a források hiánya és a támogatási rendszerek hiányosságai mind hozzájárulnak ahhoz, hogy a nevelőszülői munka sokszor küzdelmes legyen. A képzési rendszer elméleti alapja, főleg a 60 órás, nem készíti fel a nevelőszülőket a rájuk nehezedő feladatra, és gyakorlati szempontból számos hiányosságot mutat. A viselkedési problémák kezelésére való felkészítés, a traumát átélt gyermekekkel való bánásmód, valamint a konfliktuskezelési technikák oktatása nem kap hangsúlyt a jelenlegi tananyagban. A gyermekvédelmi rendszerben tapasztalható súlyos kapacitáshiány miatt az ellátásba kerülő gyermekek számára gyakran nincs elegendő nevelőszülői hely. Ennek következtében a szolgáltatók sokszor arra kényszerülnek, hogy a lehető legtöbb gyermeket egy nevelőszülőre bízzák, ami túlterheli őket mind fizikailag, mind érzelmileg. Ez a gyakorlat nemcsak a nevelőszülők kimerüléséhez vezet, hanem hosszú távon veszélyezteti a gyermekek megfelelő gondozását és fejlődését is. Az anyagi támogatás elégtelensége is tovább súlyosbította a helyzetet, ellehetetlenítve a nevelőszülői munkát, ami jelentős mértékű felmondáshoz vezetett, ezzel is súlyosan sértve a gyermekek érdekeit. A hálózatok nem helyeznek megfelelő hangsúlyt a támogatás biztosítására, ami gyakran a nevelőszülők magára hagyatottságának érzését erősítette. A kialakult problémák gyökerét gyakran a szociális rendszer hiányosságaiban kell keresni, mivel az elégtelen forráselosztás, a támogatási rendszerek működésképtelensége és az adminisztratív akadályok mind hozzájárulnak a nevelőszülők és a gyermekvédelem nehézségeihez. Ezeket a gondokat tovább súlyosbítja, hogy a kormány vezetése során hozott döntések sok esetben nem szakemberek véleményére vagy alapos szakmai elemzésre alapulnak, ami hosszú távon tovább mélyíti a rendszer válságát (Rácz, 2017).

Mindezek miatt a jelenlegi rendszer alapvető reformokra szorul.

1.1. Az állami gondozás

Az állami gondozásba vétel olyan családokat érint, amelyek nem tudják teljesíteni a gyermekvédelmi törvény által előírt feltételeket. Csak akkor kerülhet sor az állami gondozásba vételre, ha ezek a feltételek nem rendezhetők megfelelően. Például abban az esetben, ha a gyermek súlyos elhanyagolásnak, fizikális vagy szexuális bántalmazásnak van kitéve.

Magyarországon a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (Gyvt.) szabályozza a gyermekvédelem alapvető szabályait, és kihangsúlyozza, hogy a gyermekeket 12 éves korig nevelőszülőnél kell elhelyezni.

1.1.1. Nevelőszülőség általános jellemzői

A nevelőszülő olyan, legalább 24. életévét betöltött személy, aki a gyermekvédelmi rendszerben lévő gyermeket saját családjába fogadja, és biztosítja harmonikus pszichikai, fizikai, valamint érzelmi fejlődését. Nemcsak otthonát, hanem mindennapi életét is megosztja a gyermekkel, ezáltal elősegítve a mély érzelmi kötődés kialakulását. Feladata, hogy a gyermek optimális fejlődéséhez minden területen hozzájáruljon, különösen az érzelmi és társadalmi készségek fejlesztése révén (1997. évi XXXI. törvény, 54. §).

A nevelőszülők tevékenysége hivatalosan a Területi Gyermekvédelmi Szolgálat (Tegyesz) vagy egyházi fenntartók irányítása alatt zajlik. Az ellátás jogi keretei pontosan meghatározzák a nevelőszülők jogait és kötelezettségeit. Jogilag azonban nem rendelkezhetnek a gyermek felett, ezt a feladatot kijelölt gyám látja el. A nevelőszülővé váláshoz képzés szükséges. Ezen túlmenően a nevelőszülők számára folyamatos szakmai támogatást kell nyújtani. A nevelőszülői hivatás nem csupán a gyermekek fizikai biztonságának megteremtéséről szól, hanem a szeretetteljes és támogató környezet kialakításáról, amely lehetővé teszi a gyermek számára, hogy egészséges és kiegyensúlyozott felnőtté váljon. A nevelőszülők jogilag nem rendelkezhetnek a gyermekek törvényes ellátásáról, kizárólag gondozási feladataik vannak. A nevelőszülői státusz munkaviszonynak számít, ezért minden hónapban fizetést kapnak. Fontos megjegyezni, hogy a gyermek biológiai szülei, amennyiben három hónapon keresztül nem tartanak kapcsolatot a gyermekkel, a törvény szerint elveszíthetik jogukat, és a gyermeket örökbeadhatónak nyilvánítják.

Az örökbefogadás és a nevelőszülőség olyan gyermekvédelmi megoldások, amelyek különböző célokat és jogi kereteket szolgálnak. Az örökbefogadás végleges és átfogó kapcsolatot hoz létre, amely jogilag és érzelmileg is teljes családi státuszt biztosít a gyermek számára. Ezzel szemben a nevelőszülőség ideiglenes gondozási forma, amely átmeneti megoldást kínál a gyermek számára, amíg végleges döntés nem születik az elhelyezéséről.

A nevelőszülőség célja gyakran az, hogy a gyermek visszatérhessen a vér szerinti családjához, vagy hogy felkészítsék őt egy esetleges végleges elhelyezésre, például örökbefogadásra. A két forma közötti különbségek az időtávban is megmutatkoznak. Az örökbefogadás tartós megoldás, amely a gyermek számára hosszú távú érzelmi és fizikai biztonságot teremt, míg a nevelőszülőség átmeneti gondoskodást biztosít, és célja a gyermek aktuális szükségleteinek kielégítése. A Központi Statisztikai Hivatal (KSH) 2023-as adatai szerint az állami gondozásban lévő gyermekek átlagosan 1-5 évet töltenek nevelőszülőknél vagy gyermekotthonokban. Az adott évben összesen 23 215 gyermek részesült szakellátásban, közülük 15 922-en nevelőszülőknél, ami 2429 fős növekedést jelent a 2013-as adatokhoz képest. Ezzel szemben az örökbefogadások száma továbbra is elenyésző, ami rámutat a gyermekvédelmi rendszerben élő gyermekek hosszú távú elhelyezésének kihívásaira.

1.1.2. Nevelőszülőknél élő gyermekek sajátosságai

A nevelőszülőknél élő gyermekek pszichés problémái általában négy fő kategóriába sorolhatók: a nevelésbe vételt megelőző időszakból származó lelki sérülések, a nevelésbe vétel által

okozott trauma, a nevelőotthonban töltött időszakból fakadó nehézségek, valamint a nevelőszülői elhelyezés során felmerülő problémák (Kálmánchey, 2001).

Wilson (2006) megvizsgálta a szakemberek felfogását az érintettek körében. Megállapította, hogy a legnagyobb probléma az, hogy a gyerekek stabil háttérrel szerettek volna, ám a nevelőszülőség nem az, hiszen folyamatosan változhat az elhelyezés helyszíne. A viselkedési problémákra sem volt megfelelő a nevelőszülői elhelyezés. Inkább kényszerhelyzet, ami a származási családba való visszahelyezést készítette elő (Wilson, 2006).

2. NEVELŐSZÜLŐI GONDOZÁS SAJÁTOS KÉRDÉSEI

2.1. A nevelésbe vételt megelőző időszakból származó lelki sérülések

A nevelésbe vételt megelőző időszakban a gyermekek gyakran olyan körülmények között élnek, amelyek komoly lelki sérüléseket okozhatnak. Ezek a sérülések mélyen befolyásolják a gyermekek érzelmi és pszichológiai fejlődését, és hatással lehetnek későbbi életükre és társadalmi beilleszkedésükre (Iwaniec, 2006).

A gyermekek már a méhen belül is érzékelik és a nem kívánt, elhanyagolt, terhesség károsító hatásait későbbiekben negatívan elszenvedik. Depresszív reakciók alakulhatnak ki (Liu et al., 2023).

A terhesség közben elfogyasztott alkohol, dohányzás, kábítószer, helytelen táplálkozás is súlyosan károsítja a gyermek testi, lelki fejlődését. Az alkoholt fogyasztó anya gyermeke kisebb súlyú, értelmi fejlődése elmaradt, sajátos arcvonásai vannak (Liu et al., 2023).

2.2. Szülés utáni időszakból származó károsító hatások

Az elhanyagolás több területen is jelentkezhet, pl.: szoptatás hiánya, anyagi gondok, rossz táplálkozás, nem megfelelő lakhatás. Ez olyan károsító hatás, amely a gyerekekben állandó feszültséget okozhat (Iwaniec, 2006).

Az értelmi elhanyagolás és az ingerszegény környezet súlyos következményekkel járhat a gyermek fejlődésére nézve. Ha nincsenek játékok, nincs kommunikáció, és a gyermek nem rajzol, az jelentős értelmi elmaradást okozhat. Ennek következtében a beszédfejlődés késik, és a tájékozódási készségek fejlődése is nagy lemaradást mutat (Iwaniec, 2006).

Serdülőkorban egyénileg is meg tapasztalhatóak a különbségek, az érzés és viselkedés változásai. Azok a gyerekek, akiknél atipikus kötődési mintázat figyelhető meg, gyakran kerülnek gondba. Az érintett személyek közötti kommunikáció vagy társas érintkezés gyakorisága és minősége alacsony. Ez jelentheti, hogy ritkán beszélgetnek, kevés közös tevékenységet folytatnak, és minimális a kölcsönös kapcsolatuk, ami negatívan befolyásolhatja a kötődési folyamatot és a kapcsolat minőségét. A kötődési problémák hatásaként megjelenhet a harag, verbális agresszió, hazudozás, állatok kínzása, súlyos alvászavarok, hiperaktivitás, lopás. A rajzokban az agresszió, játékaikban a gyűlölet jelenik meg. Mindig másokat hibáztatnak (Howe & Fearnley, 2003). Viselkedésük megtervezett, rendezett, aminek célja, hogy minél kevesebbet függjön a szülőtől (Ibrahimi & Dervishi, 2018).

Az elhanyagolásnak súlyos személyiségkárosító hatása van. Lazább személyiségstruktúra jellemzi, hiszen nincsenek meg a támpontok, nincsenek határok a nevelés folytán, ez a kriminali-

tás felé sodorhatja a személyt, akár az erkölcsi érzék hiánya is fennállhat (Howe & Fearnley, 2003). Nincs összetartás a családban, nem figyelnek egymásra. Ennek pedig érzelmi és viselkedési zavar lehet a következménye (Kálmánchey, 2001).

Beigazolódtott, hogy a kötődési zavar összefügg a mentális gondokkal és a viselkedésproblémákkal (Quiroga & Hamilton-Giachritsis, 2015). Az átmeneti gondozásban részt vevő gyermekek élményei és azoknak a kötődési stílusok kialakulására gyakorolt hatásai kulcsfontosságúak annak megértésében, hogyan fejlődnek és hogyan alakulnak ki kapcsolataik későbbi életükben. A gondozásba kerülés gyakran magában foglalja a családból való kiemelését, ami önmagában is mély hatással lehet a gyermek kötődési mintáira és érzelmi stabilitására (Miranda et al., 2019).

A biológiai családban elkövetett bántalmazás mind fizikálisan, mind lelkileg megterheli a gyermeket.

A gyermekbántalmazás bármely formája jelentősen növeli a mentális zavarok, például a depresszió, szorongás és evészavarok kialakulásának kockázatát (Kuritárné Szabó, 2005).

A bántalmazott gyermekek gyakran nem tudják teljes mértékben kibontakoztatni képességeiket, különösen az értelmi és nyelvi területeken, mivel az elégtelen stimuláció és a krónikus félelem akadályozza fejlődésüket. Nehezen ismerik fel és szabályozzák érzelmeiket, gyakran káros megküzdési módokat választanak, mint az alkohol vagy önsértés, és hajlamosak szélsőséges érzelmi állapotokra (Kuritárné Szabó, 2005). Kapcsolatteremtési készségeik is súlyosan sérülnek: bizalmatlanság, fokozott fenyegetésszelés, erőszakosságra való hajlam és empátiahiány jellemzi őket (Ibrahimi & Dervishi, 2018). A bántalmazás növeli a szomatikus elváltozások, például a szív- és daganatos, légzőszervi megbetegedések és a diabétesz kockázatát is, gyakran az egészségkárosító viselkedésformák, mint a dohányzás vagy elhízás következményeként. Emellett növeli az egészségügyi kiadásokat, csökkenti a munkaképességet, és hozzájárul a társadalmi problémákhoz, például a bűnözés és családon belüli erőszak továbbadásához. Bár sok gyermek komoly következményekkel küzd, vannak, akik jelentős rezilienciát mutatnak, amit többek között a személyiségjegyek, a megküzdési stílus és a támogató környezet segíthet elő (Kuritárné Szabó, 2005).

Az elhelyezés mindig nagy feladat a befogadó család számára. A legnagyobb gondot a más-ság elfogadása jelenti: eltérőek a szokások, és a gyerek olyan családi háttérrel érkezik, ami miatt a testi-lelki fejlődése nagy lemaradást mutathat. A nevelőszülők és örökbefogadók képzése nem elégíti ki a gyakorlati követelményeket, különösen a traumás gyermekekkel való foglalkozásban ez is megnehezíti a más-ság elfogadását (Bányai, 2016). Bizonyos családi struktúrák, mint az egyedülálló szülők vagy a mostohaszülők jelenléte, növelhetik a problémás viselkedések kockázatát a serdülők körében (Hoffmann, 2006). A befogadó család sok esetben mást várt, ezért előfordulhat, hogy elégedetlen lesz, amit a gyermek megérez (Kálmánchey, 2001). Megváltozik a család élete, a nyugalom felborul. A biológiai gyerekek féltékenyek lehetnek, hiszen meg kell osztoznuk a szüleiken, és az újonnan érkező gyerekek problémáinak kezelése további terheket ró a családra. A nevelésbe kerülő gyerekek gyakran a biológiai szüleikhez kapcsolódó negatív érzéseiket a nevelőszülőkre vetítik (Kálmánchey, 2001). Nagy problémát okoz, hogy a nevelőszülők hálát várnak, ám a talajvesztett, összezavarodott gyerek erre nem képes. A múltbéli traumák miatt nehezen alakul ki a bizalom, így a gyerekeknek sok időre van szükségük, hogy nevelőszüleikhez kapcsolódhassanak (Kálmánchey, 2001). Annak ellenére, hogy nem képes

kimutatni a szükségleteit, a gyerekek érintésre, simogatásra, dédelgetésre van szüksége. Minden, amiben élt, megváltozott körülötte. Szeretne megfelelni állandóan, de igazán nem is tudja, mit várnak tőle. Ilyen körülmények között az alkalmazkodási folyamat másfél-két évet is igénybe vesz (Kálmánchey, 2001). A folyamat az ismerkedéssel kezdődik, ahol azt kell megítélni, hogy egy családdá tudnak-e válni. Ebben az időben a gyerek folyamatosan próbál megfelelni, a legjobb oldalát mutatja, de ez nem a valódi énje. Ezt a kezdeti az időszakot „mézesheteknek” is hívják. Ezután a gyermek elkezd próbára tenni a nevelőszülő határait. Leginkább arra kíváncsi, hogy a család elbírja-e őt a nehézségeivel együtt (Kálmánchey, 2001).

Az élettörténeti munka (LSW) segíthet a gondozott és örökbefogadott gyermekeknek a múltjuk megértésében, érzelmeik kezelésében és kapcsolataik erősítésében (Hooley et al., 2016). A gyermekek felfedezhetik és feldolgozhatják saját történeteiket, ami létfontosságú ahhoz, hogy megértsék, honnan jöttek, és mi formálta őket azzá, akik ma. A személyes történetek, fényképek és fontos dokumentumok összegyűjtése segíthet abban, hogy a gyermek összekapcsolja múltját és jelenét, aminek köszönhetően koherensebb identitást alakíthat ki. Ez különösen fontos azok számára, akik nehéz körülmények közül, például elhanyagolás vagy bántalmazás miatt kerültek gondozásba (Hooley et al., 2016).

A nevelőszülői elhelyezés sajátosságaiból adódóan speciális témák jelennek meg. Az egyik ilyen téma az átmenetiség: ez az elhelyezés átmeneti, nem végleges megoldás, ez szorongást okoz, hiszen a gyerek nem tudja, mire számíthat. Így fél, hogy csak bizonyos feltételekkel maradhat, például jól kell viselkednie, tanulnia. A gyermek lojális a biológiai családjához, ezért megterheli a „kettős hovatartozás”. A nevelőszülői család értékei különbözhetnek a biológiai családtól és megtörténhet, hogy a nevelőszülők a gyerekek identitását, kulturális hovatartozását akarják megváltoztatni (Rácz, 2012). Sokszor érzik a nevelt gyerekek, hogy nem tagjai a családnak, főleg, ha egykorúak a biológiai gyerekekkel. A családrajzokról sokszor lefelejtik magukat (Kálmánchey, 2001).

Komoly problémát jelent a nevelőcsalád számára a biológiai családdal való kapcsolattartás. Ha évekig nem voltak találkozások, ezek megrendítőek nemcsak a gyermek, hanem minden résztvevő számára. A biológiai család féltékennyé válhat, amikor látja, hogy a gyerek kötődik az új családjához, és támadóvá válhat a nevelőszülővel szemben (Elek, 2006). A nevelőszülő és a biológiai szülők között sokszor rivalizálás alakul ki, ami a gyerekekben lojalitáskonfliktust okoz, a nevelőszülő pedig hálátlanságnak érzi a gyermek reakcióját (Kálmánchey, 2001). A gyermek két tűz közé kerül. Minél többet találkozik a biológiai szüleivel, annál többször érez bizonytalanságot, mivel nem tudja, hogy mi vár rá, meddig marad a nevelőszülőnél. Sok esetben a biológiai szülő hitegeti a gyermeket a hazakerülésével kapcsolatban. Egyes gyermekek még akkor is gondozójukat teszik felelőssé például egy elmaradt látogatásért, ha az anyjuk nem jelenik meg (Kálmánchey, 2001). Az emocionálisan visszautasító és fizikailag súlyosan bántalmazó környezetben felnövő gyermek számára a kiszámíthatóság jelent biztonságot (Howe & Fearnley, 2003). A biológiai családban elszenvedett bántalmazás következtében a gyerek leállítja a kötődési viselkedést, hogy minimalizálja a függést a felnőttektől, és maximalizálja a biztonságot (Howe & Fearnley, 2003). Ennek következtében vagy elkerüli a kapcsolatokat, vagy válogatás nélkül barátságos az idegenekhez, mivel szüksége van nagyon sok interaktív kontaktusra (Purvis et al., 2007).

3. A BIOLÓGIAI CSALÁDJUKBÓL KIEMELT GYERMEKEK REZILIENCIÁJA

3.1. A biológiai családtól való különválás

Ha a család nem tudja biztosítani az alapvető szükségleteit a gyermeknek, akkor kerül sor a gyermek kiemelésére. Először ideiglenes jelleggel bír, ám ha a veszélyeztetettség nem szűnik meg, a kiemelés hosszú távú, ebben az esetben lép funkcióba a nevelőszülői hálózat. E rendszer célja, hogy biztosítsa a gyerekek elhelyezését egy otthonhoz hasonló családi légkörben, és teljes körű ellátását. A rendszer nagy hangsúlyt fektet a fiatalok életvezetési és társadalmi beilleszkedési elősegítésére és a biológiai szülők kapcsolattartására (Kothencz et al., 2009).

3.2. Reziliencia és megküzdési technikák

Az intézetben felnőtt személyek három típusba sorolhatók a gyermekvédelmi rendszer elhagyása után. Stein (2008) felosztása szerint az első típusba a sikeresek tartoznak, akik képesek megküzdeni hátrányaikkal és problémáikkal. Jellemzően közép- vagy felsőfokú végzettséggel rendelkeznek, jól teljesítettek az iskolában és a munkahelyen, életük kiegyensúlyozott, kapcsolataik szerteágazóak, és stabilitás jellemzi őket. A második típus a túlélők, akiknek élete bizonytalan. Gyakran igénylik a jóléti támogatásokat, és magas munkanélküliségi arány jellemző rájuk. Gyakran lesznek hajléktalanok, és sokuk képesítés nélkül hagyja el a gyermekvédelmi rendszert. Munkájuk alulfizetett vagy alkalmi. A harmadik típus az áldozatok, akik súlyos traumáik miatt bizalmatlanok másokkal szemben, és gyakran küzdenek függőségekkel. Hajlamosak bűnözésre vagy annak áldozataivá válnak, prostitúcióra kényszerülnek, magányosak és gyakran mentális betegségekkel küzdenek. Szükségük van komplex segítségre az intézmény elhagyása után (Stein, 2008; Rác, 2020).

A fiatalok rezilienciáját elősegítő kulcsfontosságú tényezők között szerepelnek a meleg családi kapcsolatok, pozitív iskolai tapasztalatok, tervezési és irányítási képesség, valamint támogató kortárs kapcsolatok (Luthar & Cicchetti, 2000). Az elhelyezések változtatásai gyakran kihívások elé állítják a gondozásban lévő fiatalokat. Emiatt elveszítik az életükben a stabilitást és a biztonságot, ami megnehezítheti az életüket, például az iskolai tanulmányaikban, a baráti kapcsolataikban és az életük általános menetében való folytonosságot. Ezért kiemelhető, hogy a stabil gondozási környezet és az elhelyezési folyamatok tervezettsége és az igényekhez való igazodása kiemelkedő fontosságú a gondozásból kikerülő fiatalok rezilienciájának és életminőségének javításában (Luthar & Cicchetti, 2000).

Azok a fiatalok, akik stabil elhelyezésben részesülnek, nagyobb valószínűséggel találnak folytonosságot életük különböző területein. A pozitív élmények és támogató kapcsolatok hozzájárulnak az identitásformáláshoz és az énhatékonyság fejlesztéséhez, de minden fiatal egyedi és eltérő tapasztalatokkal rendelkezik.

A gondozásból kilépő fiatalok életében kulcsszerepet játszik az utógondozás. A támogató kapcsolatok, mentorok és kulcsfontosságú munkavállalók segítik az ellenálló képességüket.

3.3. A szabadidő és a nehézségekkel való megküzdés kapcsolata

A 90-es évektől jelentősen növekedett az igény jól használható játékok és sporttevékenységek iránt, főleg a szegényebb, hátrányosabb településeken (Halpern, 2000). Az okok egyértelműek, hiszen más lehetőségük nem volt programokon részt venni. Sőt, az érdeklődés felhasznál

nálható a tanulási stratégiák fejlesztésére is. Az ember életében fontos az élményszerzés, ami örök nyomot hagy az emlékezésben, inspirál a jövő megtervezéséhez, örömet ad, ami pedig a depresszió megelőzésében is fontos szerepet tölt be. Ezért van nagy jelentősége annak, hogy szakember tervezze meg a tevékenységet, hogy az említett szerepét betölthesse, és hozzájáruljon a veszélyeztető viselkedések elkerüléséhez (Kátainé, 2017).

Az iskola utáni foglalkozások javítják a tanulási stratégiákat (Monin & Miller, 2001). A Csíkszentmihályi (2001) által megfogalmazott flow-állapot fontos jelentőséggel bír az emberi élet elején. Az átélt élmény következtében a fiatal motiválttá válik az adott tevékenység végzésre (Tibori & Kraiciné, 2004). Ezért a gyermekvédelmi gondoskodásban különösen fontos, hogy a gyerekek és fiatalok minőségi programokon tudjanak részt venni, ami fejleszt a megküzdési stratégiájukat. Az iskola és az új gondozási hely új lehetőségeket nyit meg a szabadidős és a tanórakon kívüli tevékenységekben, ezáltal új barátokat, kapcsolatokat, lehetőségeket nyújtanak. Mindez érzelmi fejlődést, kompetenciák elsajátítását biztosítja, ami elősegíti a megküzdési stratégiájuk fejlődését (Blackburn & Newman, 2002).

A család és a szokásrendszerek mintázatot adnak, amit a gyermek lát. Kiemelkedő fontosságú, hogy a nevelőszülő megfelelően szervezze a gyermek szükségletének megfelelő szabadidős tevékenységét (Füle, 2002). A gondozásba került gyerekek gyakran berögzült, negatív sémákkal rendelkeznek, és ezt a negatív folyamatot kell pozitív irányba megváltoztatni. Bizonyos nevelőszülők készségei, mint például a gyermekközpontú nevelés, jelentős különbséget tudnak tenni a gondozási helyzetek sikerességében. Ezek a nevelőszülők kevésbé tapasztalnak meghiúsult elhelyezéseket, és hozzájárulnak a gyermekek boldogságának, viselkedésének és kapcsolatainak javulásához (Wilson, 2006).

A belső egyensúly megtartását több megküzdési technika is segíti. Az áramlatélmények olyan autotelikus tevékenységekről szólnak, ahol elfeledkezhetünk az idő múlásáról és a környezetünkről (Bagdy, 2007). A kihívások által fejlődnek a képességeink és a tudásunk, a sport és testmozgás az egyik vitalitásgenerátor, amely pozitív biológiai hatásokkal jár. A relaxáció és segítő magatartás is a megküzdési technikák közé tartozik (Bagdy, 2007). Boldogságfokozó módszerek közé tartozik a hála, jó cselekedetek, az optimizmus, a társas kapcsolatok ápolása, apró örömek élvezete, meditáció és testmozgás (Lyubomirsky, 2008). A spirituális érdeklődés, a vallásosság pozitívan kapcsolódik a szorongás és a depresszió ellen való küzdelemhez (Witvliet et al., 2005).

A serdülők hobbitevékenységei, mint például a sport, a tánc, a kézművesség, zenehallgatás jelentős szerepet játszanak a stresszel való megküzdésben (Bagdy, 2011). Az önmagukért végzett tevékenység jótékony hatással van a mentális jólétre és az énképerősítésre. A flow-élmények, azaz az áramlatban való élés, amikor valaki teljesen elmerül egy tevékenységben, hozzájárulnak a serdülők mentális erősségéhez és rugalmasságához. Fontos a serdülők rezilienciájában, hogy meg tudják bocsátani a múltbeli sérelmeket, megbántásokat, elengedjék a negatív érzéseket, mert ez erősíti az önbecsüléseket (Bagdy, 2011). Az optimizmus által képesek újraértelmezni negatív életeseményeket. Összességében látható, hogy a hobbitevékenységeknek komplex szerepe van a serdülők rezilienciájában, és segíthetnek nekik a stressz és az élet nehézségeivel való hatékonyabb megküzdésében (Csíkszentmihályi, 2001).

4. A JELEN KUTATÁS CÉLJA, HELYSZÍNEI, MINTAVÉTELE, MÓDSZEREI

4.1. A kutatás célja

A jelen kutatás célja, hogy felmérje a nevelőszülők felkészültségét a náluk elhelyezett gyermekek érzelmi és kognitív fejlesztésére.

Kutatási kérdés: a nevelőszülők miként látják szerepüket a nevelt gyermekek fejlesztésében, és mennyire tartják felkészültnek magukat a hozzájuk helyezett gyerekek speciális problémáinak kezelésében.

4.2. A kutatás módszertana

A kutatási kérdés megválaszolása minőségi kutatás segítségével történt. Magyarországon a gyermekvédelem megyei és országos autonómiával szerveződik, jellemzői így változnak. Vizsgálatunkat Somogy megyében végezzük, ahol több nevelőszülői hálózat is működik. A nevelőszülői interjúkat igyekeztünk vegyesen felvenni, hiszen a hálózatok között magas a vándorlás. Éppen ezért úgy döntöttünk, hogy két egyházi fenntartású nevelőszülői hálózat és az állami fenntartású hálózat nevelőszülőivel fogunk interjút készíteni. Az interjúk felvétele 2023 nyarán történt.

4.3. A minta bemutatása

Tizenkét személlyel készítettünk interjút, életkoruk szerint a pontos eloszlás: négyen 30–39 évesek, ugyanennyien tartoznak a 40–49 éves korosztályba, hárman 50–59 évesek, és egy személy 60–69 év közötti. A nemek szerinti eloszlás: tíz nő és két férfi. Nyolc személy tíz vagy annál kevesebb éve lett nevelőszülő, míg a maradék négy személy több mint tíz éve van a pályán. Kevésbé fontos ismerv volt a lakóhely szerinti feloszlás, városban élők négyen, falvakban heten, községben pedig egy ember élt. Iskolai végzettséget nézve egy általános iskolát végzett, három szakmunkás, három szakiskolai és egy-egy személy főiskolai és egyetemi diplomával rendelkezik. A nevelőszülők többsége (kilenc személy) a 250 órás tanfolyamon vett részt, ketten 60 órás tanfolyamot végeztek, és közülük egynek volt 500 órás a tanfolyama.

5. A KUTATÁS EREDMÉNYEINEK BEMUTATÁSA

Az interjúk feldolgozása tematikus tartalomelemzéssel történt (Braun & Clarke, 2006). Az azonosított témákat az 1. táblázatban mutatjuk be.

1. táblázat. Az interjúkban azonosított témák és altémák
Table 1. Topics and Subtopics Identified in the Interviews

Témák	Altémák		
Felkészületlenség			
Nevelőszülői nehézségek	Viselkedésproblémák		
	Örökbefogadás		
	Biológiai családdal való kapcsolattartás		
	Kötődési zavarokból adódó nehézségek	Deviancia	
		A testi tudatosság zavarai	Balesetre való hajlam A testi higiénia zavarai
Nevelőszülők stratégiái	Biztonságos légkör kialakítása	Biztonságos fizikai környezet	
		Testi kontaktus	
		Példamutatás	
	A gyermek vágyaira való érzékeny reflektálás		
	Példamutatás		
	Testi kontaktus		
	Fegyelmezés	Határok állítása	
		Time out	
		Büntetés kiválasztása	
		Természetes következmények	
	Érzelmek kezelése	Segítség az érzelmek kifejezésében	
		Negatív érzelmek elviselése	
	Szakember segítségének igénybevétele		
	Az identitás erősítése	Élettörténet könyve	
	Oktatás és tanulmányok támogatása		
	A felfedezés bátorítása		
Szabadidős tevékenységek a gyerekek rezilienciájának fejlesztésére	Kreatív tevékenységek		
	Olvasás		
	Mozgásos tevékenységek		

Az alábbiakban bemutatásra kerülnek az 1. táblázatban összefoglalt témák.

5.1. Az interjúkban azonosított témák

5.1.1. Felkészületlenség

Az egyik téma, amely az interjúkból körvonalazódott, a nevelőszülők azon helyzetekre való felkészültségére vonatkozik, amelyekkel a gyermekek nevelése során találkoztak. A nevelőszülők felkészületlensége különösen a viselkedési problémák és a kötődési zavarok kezelésében érezhető. Az interjúk rávilágítottak arra, hogy a képzések során kevés hangsúlyt fektetnek a gyakorlati helyzetek szimulációjára és a valós élethelyzetek modellezésére. Hiányoznak azok a folyamatosan működő támogatási rendszerek, amelyek a nevelőszülői hálózatok szakmai segítségét biztosítanák.

A 12 megkérdezettből 7 válaszadó elmondta, hogy nem voltak felkészülve a kihelyezés után a viselkedési problémák kezelésére:

„A tanfolyamon senki nem mesélt arról, hogy gyerekek így tudnak viselkedni. Semmilyen információm nem volt erről, és azt se gondoltam, hogy senkire se számíthatok.” (nő, 2 éve nevelőszülő, 60 órás tanfolyam)

„Úgy érzem, hogy a tanfolyam nem készített fel kellőképpen a gyerekek fogadására.” (nő, 7 éve nevelőszülő, 250 órás tanfolyam)

„Mindegyik gyermeknek magatartásbeli problémái voltak megérkezésükkor, amit szinte lehetetlen volt kezelni. Én férfiként egyáltalán nem voltam erre felkészülve.” (férfi, 7 éve nevelőszülő, 250 órás tanfolyam)

5.1.2. Nevelőszülői nehézségek

A következő témakör, amely az interjúkból körvonalazódott, a nevelőszülők által tapasztalt nehézségekre vonatkozott.

5.1.2.1. Viselkedésproblémák

Hét nevelőszülő számolt be a náluk elhelyezett gyermekek viselkedési és érzelmi problémáiról:

„Az egyik legnagyobb nehézsége a gyermekek beilleszkedésének az lehet, hogy korábbi negatív élmények miatt nehezen építik ki a bizalmat. Nem képesek nyitni felnőttek vagy más gyerekek felé.” (nő, 7 éve nevelőszülő, 250 órás tanfolyam, 1)

Több nevelőszülő is beszámolt a náluk nevelkedett gyermek agresszív viselkedéséről:

„A velük egyidős gyerekek szülei szeretnék távol tartani a saját gyermeküket a neveltektől, ugyanis ők hajlamosak arra, hogy agresszívan álljanak másokhoz. Nem egyszer hívtak be az iskolába verekezés miatt. Otthon is folyamatosan ordibálnak, egymást ütik-verik.” (férfi, 7 éve nevelőszülő, 250 órás tanfolyam, 3)

„A korukbeliek nem szívesen játszanak velük, mert erőszakosak és lopósak. Többször hoztak haza olyan játékot, ami nem az övék, én pedig szégyenszemre vihettem vissza az óvodába/iskolába.” (nő, 7 éve nevelőszülő, 250 órás tanfolyam, 1)

5.1.2.2. Örökbefogadás

Volt egy nevelőszülő, aki az örökbefogadás körülményeit kifogásolta. Szerinte a hatósági eljárás túl gyors lefolyású, és a nevelőszülők nem kapnak elegendő felkészülési időt arra, hogy a gyerekektől megfelelően búcsút vegyenek:

„Az a helyzet, hogy a legtöbb nevelőszülő, akit ismerek, beleértve magamat is, nem érezte magát felkészültnek az első egy-két neveltnél. [...] Szintén senki sem szólt arról, hogy a neveltjeinket alig pár nap alatt, mindenféle előzetes értesítés nélkül, akár külföldre is örökbe adhatják. Amikor nevelőszülő lettem, a legelső neveltem egy csecsemő volt, akit ötéves koráig neveltem. Közben jöttek-mentek más neveltek, de ő maradt. Nyilván nagyon megszerettem, és ő is engem. Aztán egyik nap jött a hír, hogy Olaszországba viszik tőlem, úgy, hogy sem a nyelvet nem beszéli, és a örökbefogadó párral sem ismerkedett meg közelebbről. A kislány hosszasan sírt, hogy nem akar elmenni, én pedig teljesen összetörtem. Akkoriban arra gondoltam, hogy elhagyom a pályát. (nő, 10 éve nevelőszülő, 60 és 250 órás tanfolyam, 9)

5.1.2.3. Biológiai családdal való kapcsolattartás

A megkérdezett nevelőszülők által megemlíttet nehézségek között található a biológiai családdal való kapcsolattartás is. Egyes válaszadók erőfeszítéseket tettek ezeknek a találkozókknak a minél jobb megszervezéséért, mivel érzékelik ezek pozitív hatásait a gyerekekre:

„Gyakran szervezünk programokat a biológiai szüleivel. Például áthívjuk őket ünnepekkor egy ebédre, vagy kimegyünk labdázni a parkba. Érdekes módon ilyenkor lenyugszik.” (nő, 4 éve nevelőszülő, 250 órás tanfolyam, 7)

Akadtak olyanok is, akiknek kifejezetten rossz a kapcsolata a szülőkkel. Úgy gondolják, hogy nincsenek jó hatással a gyerekekre nézve, illetve nem mutatnak elegendő érdeklődést az irányukba. Ez a konfliktus rámutat arra, hogy a jelenlegi rendszer nem rendelkezik megfelelő eszközökkel a nevelőszülők számára a biológiai családokkal való konstruktív kapcsolattartás elősegítésére.

„Szerintem a biológiai szülők figyelme hiányzik neki, igyekszem tartani velük a kapcsolatot, de a szülőket nem nagyon érdekli a gyerekek sorsa vagy érzései. Nagyon ritkán hajlandóak csak találkozni.” (nő, 9 éve nevelőszülő, 250 órás tanfolyam, 8)

„Eleinte próbálkoztam bevonni a biológiai szüleiket a nevelésbe, de egyszerűen kiállhatatlanok, és semmiféle felelősségtudatuk nincsen. Nem figyelnek a

higiéniára. Amikor a gyerekekkel vannak, nem foglalkoznak velük, csak a telefonjukat nyomkodják, és inkább nekünk, nevelőszülőknek próbálnak panaszkodni, hogy éppenséggel milyen egyéni problémáik vannak. Olyan csúnyán beszél az apa a feleségével a gyerekek előtt, hogy nem győzzük terelni a szót. Őszintén szólva, nem szeretem, amikor látogatóba jönnek.” (nő, 7 éve nevelőszülő, 250 órás tanfolyam, 1)

5.1.2.4. Kötődési zavarokból adódó nehézségek

A kötődési zavart okozó viselkedésproblémák miatt, azt tapasztaltuk, hogy több gyermek jelenlegi gondozóját hibáztatja az őt ért múltbéli sérelmekért. Erre Howe és Fearnley (2003) is felhívja a figyelmünket.

„Mindenért engem hibáztat. Akkor is, ha nem jön el a láthatásra az anyja, szintén engem hibáztat.” (nő, 4 éve nevelőszülő, 250 órás tanfolyam, 7)

Interjúalanyaim beszámoltak arról, hogy az óvodáskorú gyermekek mozgáskoordinációja elmarad az elvárhatótól:

„A kisebbek, az ovisok igen mozgékonyak. Nagyon sok energiájuk és kapkodó mozdulataik vannak, állandóan rohangálnak. A hiperaktivitás nagyon magas.” (nő, 10 éve nevelőszülő, 60 és 250 órás tanfolyam, 9)

A nevelőszülők többsége folyamatosan kapcsolatot tart az orvosi rendelőkkel, mert a náluk elhelyezett gyermekek folyamatosan baleset szenvednek, megsérülnek, önmagukat veszélybe sodorják, nincs veszélyérzetük.

5.1.2.5. A testi tudatosság zavarai

A testi tudatosság zavaraival küzdő gyerekek nevelése komoly kihívást jelent a nevelőszülők számára. Ezek a gyerekek gyakran nem érzékelik a veszélyhelyzeteket, és döntéseik gyakran vezetnek sérülésekhez. Az alábbi idézetek két nevelőszülő tapasztalatait mutatják be, akik folyamatosan aggódnak a gyerekek testi épségéért, és igyekeznek megelőzni a baleseteket.

„Mindig aggódnom kell értük, mert olyan döntéseket hoznak, amik miatt gyakran bajuk esik. Csak a tavalyi évben háromszor jártam velük orvosnál törött vagy repedt csonttal.” (férfi, 11 éve nevelőszülő, 60 és 250 órás tanfolyam, 12)

„Sajnos az egyik szeret magas helyekről leugrálni, nem is fél attól, hogy megsérülhet.” (nő, 24 éve nevelőszülő, 60 és 500 órás tanfolyam, 6)

Testi tudatosság zavarairól több nevelőszülő is beszámol kihelyezés után, és sokuknak folyamatosan nehéz a gyerekek személyes higiéniáját fenntartani.

„Nálunk ugye az egyikük például rendszeresen bepisil, nem hajlandó fürdeni, és emiatt sajnos büzőlög.” (nő, 6 éve nevelőszülő, 250 órás tanfolyam, 5)

„Meglepett az is, hogy az akkor hároméves kisgyerek semmit nem tud, se beszélni, se egyedül enni, nem volt szobatiszta, és komoly koordinációs problémája volt. Csak pépeset evett. Az akkor ötéves testvére pedig alig volt tőle nagyobb, csont és bőr volt. Ő se volt szobatiszta.” (nő, 7 éve nevelőszülő, 250 órás tanfolyam, 1)

5.1.2.6. Érintések elutasítása

Az érintések elutasítása különösen megnehezíti a nevelőszülők számára, hogy érzelmi támogatást nyújtsanak a rájuk bízott gyerekeknek. Az ilyen helyzetekben a fizikai kontaktus hiánya miatt nehézségek adódnak a vigasztalásban és az érzelmi kötődés kialakításában.

„Az érintést elutasítják, nehéz őket vigasztalni.” (nő, 7 éve nevelőszülő, 250 órás tanfolyam, 1)

Az azonosított témák következő csoportját azok a stratégiák jelentik, amelyeket a nevelőszülők az általuk nevelt gyerekek érzelmi és kognitív szükségleteinek a kielégítése érdekében alkalmaznak.

5.1.3. Nevelőszülők stratégiái

5.1.3.1. Biztonságos légkör kialakítása, biztonságos fizikai környezet megteremtése

A nevelőszülők számára kiemelt fontosságú, hogy biztonságos és kényelmes fizikai környezetet teremtsenek a rájuk bízott gyerekek számára. Egy jól kialakított gyerekszoba nemcsak a testi épségüket biztosítja, hanem hozzájárul a lelki jóllétükhöz is.

„Olyan gyerekszobát próbáltam kialakítani nekik, ami kényelmet és biztonságot ad. Megengedtem nekik, hogy érdeklődési körük szerint akár dekorálhatják is.” (nő, 8 éve nevelőszülő 250 órás tanfolyam, 4)

5.1.3.2. A gyermek vágyaira való érzékeny reflektálás

Az egyik nevelőszülő a válaszadók közül úgy próbálta a gyermek lopásproblémáját kezelni, hogy figyelt a gyermek vágyaira:

„A lopásügyletekből tanulva, próbálom megadni neki azt, amire vágyik. Persze mértékkel. Abban bízom, hogy legalább ezt a rossz szokását elhagyja.” (nő, 7 éve nevelőszülő, 250 órás tanfolyam)

5.1.3.3. Példamutatás

A nevelőszülők számára a példamutatás kulcsfontosságú eszköz a gyermekek nevelésében és fejlődésében. A gyerekek gyakran a felnőttek viselkedéséből tanulnak, ezért a nevelőszülőknek következetesen jó példát kell mutatniuk mindennapi tevékenységeik során. Az alábbi idézet egy

nevelőszülőtől származik, aki mind a higiéniai szokások, mind az aktív életmód terén igyekszik pozitív mintát nyújtani a rábízott gyermekek számára.

„Példát mutatok nekik. Próbálom ellenőrizni, hogy az idősebb megfelelően mossa-e a fogát, elmegy-e fürdeni. Gyakran beszélek neki a tisztaság fontosságáról, és hogy ez mennyire fontos ahhoz, hogy be tudjon illeszkedni. A picit gyakran viszem játszani játszóbázisba, próbálom kicsit aktivizálni, egyelőre nem sok sikerrel.” (nő, 5 éve nevelőszülő, 250 órás tanfolyam, 11)

5.1.3.4. Testi kontaktus

A testi kontaktus fontos szerepet játszik a gyermekek érzelmi fejlődésében és biztonságérzetük kialakításában. A nevelőszülők számára különösen fontos, hogy gyengéd érintésekkel, ölelésekkel és biztatással támogassák a rájuk bízott gyermekeket.

„Próbálom többször megölelni, biztatni és ölbe venni.” (nő, 6 éve nevelőszülő, 250 órás tanfolyam, 5)

5.1.4. Fegyelmezés – Határok állítása

A határok állítása és a következetes fegyelmezés elengedhetetlen a gyermekek egészséges fejlődéséhez és biztonságérzetéhez. A nevelőszülőknek meg kell találniuk az egyensúlyt a szigor és a megértés között, hogy világos szabályokat és elvárásokat fogalmazzanak meg a gyerekek számára.

„Büntetni nem szoktuk, csak fegyelmezni és a határokat pontosítani.” (férfi, 7 éve nevelőszülő, 250 órás tanfolyam, 3)

5.1.4.1. Time out módszer

A time out módszer hatékony eszköz lehet a gyermekek fegyelmezésében és viselkedésük korrekciójában. Ez a módszer lehetőséget biztosít a gyerekek számára, hogy megnyugodjanak és átgondolják tetteiket. A nevelőszülők különböző módokon alkalmazzák ezt a technikát, a gyerekek egyedi igényeihez és félelmeihez igazodva.

„Ha nagyon nem bírnak magukkal, szobafogságra ítélem őket.” (férfi, 7 éve nevelőszülő, 250 órás tanfolyam, 3)

„Amikor a kisebb rosszkodik, mivel fél egyedül lenni, ezért csak egy székre ültetjük le, meghatározott időre.” (nő, 6 éve nevelőszülő, 250 órás tanfolyam, 5)

Azon gyermekek esetében, akiket nem lehet fegyelmezni, a veszekedések helyett bevált módszernek tűnt a *felajánlott büntetések kiválasztási lehetősége*. Így maguk dönthették el, hogy melyiket választják, és megmaradhatott az az érzésük, hogy mindezt ők kontrollálták.

„Nem tudtuk büntetni az idősebbet, mert mindent kézben akart tartani, ezért úgy döntöttünk a férjemmel, hogy kiválaszthat három büntetésformából egyet. Sokszor elpakoltatjuk vele a szobáját, vagy az állatokat kellett rendeznie, vagy kocsit mosni. Volt választási lehetősége.” (nő, 5 éve nevelőszülő, 250 órás tanfolyam, 11)

5.1.4.2. Természetes következményekkel való szembesítés

Volt példa, amikor a nevelőszülő megengedte a gyermeknek, hogy ne készítsen leckét, ám szembesítette őt a következményekkel. Meghagyva neki a döntési jogot.

„Próbáltam felelősségre tanítani, ezért rendszeresen hagyom, hogy ne készítsen leckét, az ő szégyene, ha egyest kap.” (nő, 8 éve nevelőszülő, 250 órás tanfolyam, 8)

5.1.4.3. Negatív érzelmekkel való megküzdés

Voltak nevelők, akik nem ijedtek meg a gyerekek érzelmeinek a hevesességétől. Igyekeztek a megfelelő viselkedést különválasztani.

„Hirtelen haragú, ezért ha dühbe jön, megengedtük neki, hogy bátran vezesse le, ezért vettünk neki egy bokszszakot.” (nő, 8 éve nevelőszülő, 250 órás tanfolyam, 4)

„Volt olyan eset, amikor szembefordult velem, szorongatta a kezemet, mert ideges volt. Én mindezt próbáltam kontrollálni, és visszaszorítottam a kezét. Mivel bennem nagyobb erő volt, és közben elmondtam neki, hogy ha nekem ő fájdalmat okoz, én sem fogom ezt hagyni, és közben tudtára adtam, hogy szeretjük.” (nő, 5 éve nevelőszülő, 250 órás tanfolyam, 11)

5.1.4.4. Támogatás az érzelmek kifejezésében

Ez a megközelítés segít a gyerekeknek abban, hogy kifejezzék érzéseiket és gondolataikat.

„Sokszor beszélgetünk az érzéseiről, hogy tudja, semmi baj nincs azzal, ha nyíltan beszél róluk.” (nő, 9 éve nevelőszülő, 250 órás, 2)

Súlyosabb esetekben a nevelőszülők szakember segítségét kérték.

„Mivel nem tudjuk kontrollálni az érzelmeit és viselkedését, pszichológushoz vittük. A terápián jól érezte magát, sokat változott a viselkedése.” (férfi, 7 éve nevelőszülő, 250 órás tanfolyam, 3)

„Ezen felül a hálózat biztosított számunkra mese- és bábterápiát. Ide szerettem elhordani őket, mert saját kortársaik között érzik, hogy nincsenek egyedül.” (férfi, 7 éve nevelőszülő, 250 órás tanfolyam, 3)

5.1.5. Az identitás erősítése

Egy alany szerint meg kell tanítani az nevelőszülőket arra, hogy a gyermek érdeklődése saját múltjuk iránt teljesen természetes, és nem a gondozójuk ellen irányul. Reális információkkal kell ellátni a gyerekeket a nevelőszülői elhelyezés körülményeiről.

„Sok nevelőszülő szereti elhanyagolni a gyerekek identitásának megerősítését, de én úgy gondolom, hogy nagyon fontos számukra, hogy kapcsolódni tudjanak a gyökereihez, és tisztában legyenek azzal, hogy miért kerültek gondozás alá.” (nő, 9 éve nevelőszülő, 250 órás tanfolyamot végzett, 8)

5.1.5.1. Élettörténetkönyv/napló használata

Az interjúalanyok közül tízen használnak aktívan élettörténetkönyvet, ami tartalmazza a fontos információkat a gyerekekről, a nevelőotthonba való bekerülés előtti éveket és annak körülményeit, valamint a nevelt gyermek jelenlegi helyzetét.

„Egy másik nevelőszülő ismerősöm tanácsára élettörténeti naplóba kezdek, amiben lejegyeztem a gyermekek családi hátterét, az adataikat, múltbeli és jelenlegi történeteiket.” (nő, 9 éve nevelőszülő, 250 órás tanfolyam, 8)

„Próbálom a gyökereit megismertetni vele, babanaplót készítettünk számára, amit folyamatosan vezetünk. Bár a kapcsolattartás a mi esetünkben nehezen kivitelezhető, igyekeztem annyi információt beleírni a biológiai családjáról, amennyit lehetett.” (nő, 9 éve nevelőszülő, 250 órás tanfolyam, 2)

5.1.6. Oktatás és a tanulmányok támogatása

Az oktatást egyedül egy interjúalany támogatta mint beilleszkedést segítő eszköz. Ellenőrzi a házi feladataikat és folyamatosan szem előtt tartja az iskolai eredményeket. Az említett nevelőszülő szerint a jegyek javulása önbizalom-növekedéssel jár, ami segítheti a beilleszkedést.

„Elsősorban az iskolai eredményeiket tartottam a szemem előtt. Ellenőriztem, hogy kész van-e a házijuk, napi 20-30 percet felügyeltem is őket, hogy ténylegesen tanulnak-e.” (nő, 6)

Az interjúban azonosított témáknak egy sajátos kategóriáját képezik a szabadidős tevékenységek, amelyek fokozzák a gyerek kompetenciaérzését, ezáltal az önbizalmának növelését (Bandura, 1977).

Az interjúzott nevelőszülők arról számoltak be, hogy a nevelt gyermekek többsége örömmel vesz részt az iskolai szabadidős programokban, különböző szakkörökön, kreatív foglalkozásokon és sporttevékenységeken és kirándulásokon. A tanórán kívüli foglalkozások változatosak és széleskörűek: rajz- és zeneórák, kézilabda, foci, tánc, tenisz, judo, kézművesség, lovaglás, röplabda, görkorcsolyázás, gördeszkázás.

5.1.6.1. Kreatív tevékenységek

A kreatív tevékenységek, mint a rajzolás és a zene, fontos szerepet játszanak a gyermekek fejlődésében és érzelmi önkifejezésében. Ezek a foglalkozások lehetőséget adnak a gyerekeknek, hogy kibontakoztassák képzelőerejüket, önkifejezésüket és kreativitásukat. A nevelőszülők számára külön öröm látni, ahogyan élvezik a gyerekek ezeket az alkotó tevékenységeket, és milyen büszkén számolnak be a létrehozott műveikről.

„A gyerekek nagyon élvezik a rajz- és zenei órákat, gyakran mesélik nekünk, hogy milyen csodálatos alkotásokat készítenek ezeken a foglalkozásokon.” (nő, 7 éve nevelőszülő, 250 órás tanfolyam, 1)

5.1.6.2. Állatokkal való kapcsolat

Az állatokkal való kapcsolat különleges és jótékony hatással van a gyermekek érzelmi és szociális fejlődésére. Az állatok gondozása és velük való interakció segít a gyerekeknek a felelősségvállalás és az empátia kialakításában, miközben izgalmas és örömteli élményeket nyújt. A nevelőszülők az állatokkal való foglalkozásokat is használják, mint például a lovaglást, hogy gazdagítsák a gyerekek mindennapjait.

„A lovaglás mindig izgalmas kalandokat jelent a gyerekeknek, boldogan mesélik el, hogy milyen élményeket szereztek a lovak hátán.” (nő, 8 éve nevelőszülő, 250 órás tanfolyam, 4)

5.1.6.3. Olvasás

Egyik nevelőszülő szerint az általa nevelt gyermeknek segít az érzelmi kompetencia fejlesztésében az olvasás.

„Az egyik nevelt kislány mostanában rákapott az olvasásra. Azt kell, hogy mondjam, hogy kifejezetten jó hatással van rá. Egyre gyakrabban meséli el nekem a könyvekben történeteket, amik egyébként a kedvére is hatással vannak. Ha valami rossz dolog történik a kedvenc karaktereivel, igen levertnek tűnik, ha pedig valami izgalmasat olvas, magában mosolyog. Szintén észrevettem, hogy kedvesebb és megértőbb a többi neveltemmel szemben.” (férfi, 7 éve nevelőszülő, 250 órás tanfolyam, 3)

5.1.6.4. Filmek

Többen is beszéltek arról, hogy ösztönzik neveltjeiket új dolgok kipróbálására. Volt, aki úgy gondolta, hogy ez a beilleszkedést segíti, míg mások ezzel a hiperaktivitást vagy éppen más viselkedési zavart kívántak kezelni.

„Azért, hogy kicsit könnyebben megtalálják a közös hangot az osztálytársaikkal, gyakran néztem velük olyan filmeket, ami éppen népszerű. Néha-néha még koncerteken is voltunk.” (nő, 24 éve nevelőszülő, 60 és 250 órás tanfolyam, 6)

5.1.6.5. A mozgásos tevékenységek

A mozgásos tevékenységek fontos szerepet játszanak a gyermekek fizikai és érzelmi fejlődésében, miközben elősegítik a közösségépítést és az önbizalom növelését. A közös sportolás, mint a foci, a futás vagy akár a bokszt, nemcsak örömteli pillanatokat hoz, hanem lehetőséget ad a gyerekeknek, hogy együttműködjenek, bátorítsák egymást és levezessék felesleges energiáikat. A nevelőszülők gyakran tapasztalják, hogy a sporttevékenységek jelentős pozitív hatással vannak a gyermekek életére, segítve őket abban, hogy egészségesebbek, magabiztosabbak és kiegyensúlyozottabbak legyenek.

„A közös sportolás mindig energikus és vidám pillanatokat hoz, amelyek során egymást bátorítják és támogatják.” (nő, 8 éve nevelőszülő, 250 órás tanfolyam, 4)

„A foci mindig nagy örömet okoz a gyerekeknek, szeretnek együtt játszani és csapatban dolgozni a győzelemért.” (nő, 9 éve nevelőszülő, 250 órás tanfolyam)

„Amióta bokszt járatom őket, nincs szükségük pszichoterápiára. Nagyon szeretik az edzőjüket, rendszeresen járnak versenyekre, önbizalmuk megnőtt.” (férfi, 11 éve nevelőszülő, 60 és 250 órás tanfolyam, 12)

„Az egyik nálam lévő gyerek hiperaktív, így több fajta ide-oda mozgós programot tervezni neki. Végül a futás vált be. Segített levezetni a felesleges energiát. Most már imádja, és látszik, hogy mennyire jól tesz neki.” (nő, 10 éve nevelőszülő, 60 és 250 órás tanfolyam, 9)

6. ÖSSZEGZÉS

A tanulmány alapján készült kutatás középpontjában a nevelőszülők által tapasztalt nehézségek, valamint azok a stratégiák álltak, amelyeket a nevelt gyermekek támogatására és az őket ért nehézségek feldolgozására alkalmaznak. A kutatás során olyan kulcstémákat vizsgáltunk, mint a nevelőszülők felkészültsége, a viselkedési zavarok kezelése, a kötődési problémák, valamint a gyermekek beilleszkedését elősegítő módszerek.

Az interjúk rávilágítottak arra, hogy a jelenlegi képzési rendszer nem biztosít elegendő gyakorlati ismeretet a nevelőszülők számára a viselkedési problémák hatékony kezeléséhez, különösen azon gyermekek esetében, akik elhanyagoló vagy bántalmazó környezetből érkeznek. Ennek ellenére a nevelőszülők számos stratégiát alkalmaznak, kezdve a biztonságos környezet megteremtéséről az egyéni igények figyelembevételéig, a pozitív példamutatáson és a fizikai aktivitáson át egészen a kreatív tevékenységek bevonásáig.

A kutatás eredményei arra is rámutattak, hogy a nevelőszülők jelentős része nem érzi magát felkészültnek a viselkedési problémák kezelésére és a gyermekek társadalmi beilleszkedésének támogatására. A megkérdezettek többsége úgy vélte, hogy a képzések nem nyújtanak elegendő gyakorlati ismeretet a felmerülő kihívások kezelésére, és ez gátolja munkájuk eredményességét.

Ezek az eredmények világossá teszik, hogy a nevelőszülői képzési programok reformra szorulnak. Fontos lenne a gyakorlati modulok bővítése, például szimulációs gyakorlatok és valós

esettanulmányok beépítésével, amelyek segíthetik a nevelőszülőket a leggyakoribb nevelési kihívások megoldásában. Továbbá kulcsfontosságú a nevelőszülői hálózatok folyamatos szakmai támogatásának biztosítása, ideértve a rendszeres pszichológiai tanácsadást, csoportos tréningeket és mentorrendszer működtetését. Ezek az intézkedések hozzájárulhatnak a gyermekek fejlődéséhez és a nevelőszülői ellátás eredményességének növeléséhez.

7. KÖVETKEZTETÉSEK

Kutatásunk eredményei összecsengenek azzal a szakirodalmi megközelítésekkel, amelyek a nevelőszülők támogatásának és képzésének fontosságát hangsúlyozza, különösen azokban az esetekben, amikor a gyermek kötődési zavarokból eredő viselkedési problémákkal küzd (Howe & Fearnley, 2003).

Wilson (2006) szerint a megfelelő oktatás és képzés rendkívül fontos ahhoz, hogy a családi környezet ne csak létezzen, hanem valóban megfeleljen a gyermek fejlődési igényeinek. Egy gyermek egészséges fejlődéséhez elengedhetetlen, hogy a családi környezet összehangolódjon az ő specifikus szükségleteivel. Ennek eléréséhez a nevelőszülőknek nem csupán alapos képzésben kell részesülni, hanem tudni kell azt is, hogy rendelkezésükre áll egy szakértőkből álló hálózat, amely képes a szükséges támogatást nyújtani nekik minden helyzetben. Ez a támogatás lehetővé teszi számukra, hogy valóban odafigyelő és segítő szülővé váljanak a gondozásba került gyermek számára (Wilson, 2006). Az interjúk elemzése és Kálmánchey (2001) munkájának összehasonlítása alapján kiemelkedik, hogy a nevelőszülői kompetenciák továbbfejlesztése és a gondozott gyermek komplex támogatása mind kritikus területek, amelyek jelentős kihívásokat vetnek fel mind a nevelőszülők, mind a gyermekek számára. A nevelőszülők felkészületlensége nemcsak saját munkájukat teszi nehezebbé, hanem közvetlen hatással van a gyermekekre is, akik a családi környezetből való kiemelés után, a nevelőszülői otthonokba helyezés során szembeesnek a kiemelés okozta traumákkal (Kálmánchey, 2001).

A nevelőszülők munkájának fontos területét képezi a hozzájuk helyezett gyermek felkészítése az örökbefogadásra. Az interjúalanyaim tapasztalatai rámutatnak az örökbefogadási eljárás bizonyos problémáira: a folyamat túl gyors, és a nevelőszülők felkészülése elégtelen, különösen az első néhány nevelt gyermek esetében. Ezen kívül hiányzik a tájékoztatás arról, hogy a nevelt gyerekek rövid időn belül, előzetes értesítés nélkül, akár külföldre is örökbe fogadhatók, ami különösen akut problémát jelent, amikor a gyermek és a nevelőszülő között mély érzelmi kötődés alakul ki. Az örökbefogadás fontos a gyermekvédelmi rendszerben élő gyermekek számára mint a stabil és szeretetteljes családi környezet megteremtésének lehetősége. Itt az örökbefogadásra való felkészülés, az örökbefogadó szülők támogatása, valamint a gyermek egyéni szükségleteinek figyelembevétele kulcsfontosságú sikertényezőként jelenik meg (Dávid-Kacsó, 2009).

A nevelőszülői családokban az egyik fontos téma a biológiai családdal történő kapcsolattartás (Kálmánchey, 2001). Az interjúalanyok tapasztalatai rámutatnak arra, hogy a biológiai családdal való kapcsolattartás jelentős befolyással bír a gyermekek érzelmi állapotára. Egyes nevelőszülők támogatják és ösztönzik a biológiai családokkal való interakciót, közös programokat szerveznek, és találkozókat. Ezek a lehetőségek segítik a gyerekeket abban, hogy mélyebben megértsek és feldolgozzák saját családi dinamikájukat, miközben lehetőséget biztosítanak a kö-

tődések és a bizalom erősítésére a biológiai szülőkkel. A kapcsolattartásnak központi szerepe van a gyermek identitásának formálásában, az odatartozás érzésének megerősítésében és a múltbeli események feldolgozásában (Dávid-Kacsó, 2009).

A biztonságos kötődés hiánya távolságtartást és bizalmatlanságot eredményezhet, azonban a gyermekvédelmi szakellátásban részesülő gyermekek kötődési mintáit ritkán elemzik (Miranda et al., 2019). Ezzel szemben a kötődési problémák számos viselkedési és érzelmi zavart okozhatnak a nem biológiai családjukban nevelkedő gyermekekben (Quiroga & Hamilton-Giachritsis, 2015). Az interjúalanyok számos ilyen problémát tapasztaltak: a testi tudatosság zavarait, az érzelmek kezelési nehézségeit, érintések elutasítását.

A kötődési zavarokkal kapcsolatos nehézségek közül kiemelkedő problémát jelent, hogy bizonyos gyerekek hajlamosak jelenlegi gondozóikat okolni múltbeli sérelmeikért. Ez a viselkedés nemcsak a közvetlen érintettek közötti kapcsolatot terheli meg, hanem jelentős kihívásokat is állít a nevelőszülők elé a mindennapokban.

A nevelőszülők kiemelik, hogy a stabil és biztonságos környezet nagyon fontos a nevelt gyerekek számára, amely a kiszámíthatóság és az előreláthatóság elvén nyugszik (Purvis et al., 2007). A megkérdezett nevelőszülők is felismerték ennek fontosságát az általuk nevelt gyermekek számára. Kiemelkedő szerepet kapott a dicséret, a tevékenységek előzetes bejelentése és a gyermekkel való közös tervezgetés. A családok fontosnak tartották, hogy ha elmennek otthonról, világosan jelezzék a visszatérésük várható időpontját, és úgy gondolják, az a helyes, ha megtartják ígéreteiket.

A nevelőszülők eltérő fegyelmezési technikákat alkalmaznak, amelyek között megtalálható a pozitív megerősítés és a példamutatás, a szabályok és határok pontos meghatározása, valamint a természetes és megszabott következmények alkalmazása, pl. a szobafogság vagy a székbe ültetés. Egyes nevelőszülők hatékonynak találják a gyermek bevonását a döntéshozatalba, például a büntetés típusának kiválasztásával, ami növelheti a gyerek kontrollérzetét. A szülői nevelés két alapvető pillére a gondoskodás és a struktúra, ez segít kialakítani a bizalmat, és lehetővé teszi, hogy a gyermek átengedje a kontrollt. Ezáltal a gyermek képessé válik új viselkedések kipróbálására és fejlődésére. A sok testi kontaktus, mint az ölbevétel, ölelés és simogatás, rendkívül fontos a biztonságérzet kialakulásában és megerősítésében. Emellett a szemkontaktus kialakítása is segít a kötődésben és az érzelmi kapcsolatok mélyítésében (Purvis et al., 2007).

A nevelőszülők elmondták, hogy kötelező számukra élettörténeti könyvet vezetni. Beillesztették a gyerekek fotóit, és feltüntették a fontosabb dátumokat. A gyerekek szeretik nézegetni, és kérdéseik is vannak. Ha nem kapnak választ, sokszor mérgesek, agresszívek, vagy elcsendesednek. Ismerni akarják a családjukat, még ha nincs is velük kapcsolatuk. Az identitás egy gyermek számára a múlt és a jelen összekapcsolódása. A szakirodalom szerint az élettörténeti könyv is segít gyermek múltjának megismerésében és megértésében, az agresszív vagy sértő magatartás kezelésében, valamint az identitástudat kialakításában (Willis & Holland, 2009).

Volt nevelőcsalád, amely nem szerette, ha a gyermek a biológiai családról érdeklődik, mert a szülők úgy érezték, hogy ez ellenük irányul. A szakirodalom hangsúlyozza, hogy az élettörténeti könyv lehetőség a fiatal számára, hogy elmesélhessen egy történetet, ami számára fontos, az ő szemszögéből. A kiszámíthatóság a bizalom egyfajta megerősödéséhez vezethet (Hooley et al., 2016).

A gyermek saját múltjával való összekapcsolódásának támogatása, a nyitott kommunikáció és a gyermek egyedi szükségleteinek figyelembevétele kulcsfontosságú az identitás pozitív alakulása szempontjából. A gyermekek fejlődési szakaszaiban az identitásuk folyamatosan változik, ez olvasható a szakirodalomban is (Dávid-Kacsó, 2009).

Kutatásunk a megküzdési technikák és szabadidős tevékenységek rezilienciára gyakorolt hatását is vizsgálta, különös tekintettel a nevelőszülők tapasztalataira. A nevelőszülők megfigyelései szerint a különböző kreatív foglalkozáson vagy sporttevékenységekben részt vevő gyerekek jobban tudtak alkalmazkodni, nőtt az önbizalmuk, javult az iskolai eredményük és hatékonyabban kezelik a stresszt. Hoffmann (2006) szerint a kreatív foglalkozások és sportaktivitások fejlesztik a gyerekek szociális készségeit és önbizalmát. Borosán (2011) pedig hozzáteszi, hogy ezek a tevékenységek lehetőséget biztosítanak a szociális kompetenciák és az ismeretkészség fejlesztésére. Miller megállapítása szerint az iskola utáni programokon való részvétel javítja a gyerekek tanulási stratégiáit, ami a tanulmányi eredményeik javulását eredményezi (Monin & Miller, 2001).

Azok a gyerekek, akik rendszeresen sportoltak, várták, hogy újra mehessenek. Javult az érzelmi állapotuk, sokszor voltak jókedvűek. Csíkszentmihályi szerint a szabadidős tevékenységek, mint amilyen a sport is, elősegítik a flow-állapot elérését, ami pozitív érzelmeket és a személyes elégedettség érzését eredményezi (Csíkszentmihályi, 2001).

Stein szerint különösen fontosak ezek a tevékenységek a gondozásból kikerülő fiatalok számára, mivel ezek támogatják őket a nevelési környezet kihívásainak kezelésében, hozzájárulva rezilienciájuk fejlesztéséhez. A szabadidős tevékenységek tehát fontos eszközök a fiatalok életében, amelyek segítenek nekik megbirkózni az élet kihívásaival, fejleszteni önbizalmukat és javítani problémamegoldó képességeiket. Ezek a programok elősegítik a társas kapcsolatok kialakítását, mentori támogatást nyújtanak, és lehetőséget teremtenek az önszempontú fejlődésre, ezzel erősítve az önbizalmat és a problémamegoldó képességeket (Stein, 2008).

8. JAVASLATOK

A nevelőszülői munka sokrétű kihívásai magukba foglalják a nevelőszülők által érzett felkészültség hiányát, a viselkedési problémák kezelésével kapcsolatos nehézségeket, a kötődési zavarokkal való szembenézést, valamint a hatékony nevelési stratégiák kialakításának szükségességét. Ez arra utal, hogy a jelenlegi képzési programok nem nyújtanak elég gyakorlati tudást és eszközöket ezeknek a kihívásoknak a kezelésére, de mivel a problémák mélyen összefonódnak a gyerekek általános jólétével és fejlődésével, ez alátámasztja a nevelőszülői képzés és a támogató rendszerek fejlesztésének fontosságát, különösen a gyakorlati ismeretek és módszerek terén, valamint a nevelőszülők számára elérhető támogatás bővítésének szükségességét. Mivel a problémák összetettek, komplex és integrált megközelítések szükségesek, beleértve a képzés, a támogatás és az intervenciók átfogó fejlesztését. Az első lépés a nevelőszülői képzési programok átalakítása kell hogy legyen, a támogatóhálózatok megerősítése mellett, a folyamatos kutatás és fejlesztés előmozdítása a nevelőszülői gyakorlat és a gyermekvédelem területén. Ezek az intézkedések nélkülözhetetlenek ahhoz, hogy hatékonyan támogathassuk a nevelőszülőket, ezáltal elősegítve a gyermekek egészséges fejlődését.

A legfontosabb végül a nevelőszülők munkájának elismerése és megfelelő támogatása. Mindez elengedhetetlen a motiváció és a nevelési eredményesség fenntartása érdekében. Ez magában foglalhatja az anyagi, erkölcsi és szakmai támogatás biztosítását. Hiszen csak ezáltal tud a nevelőszülő fontos és értékes, minőségi munkát végezni.

A nevelőszülők támogatása, amely magában foglalja a szakértői tanácsadást, a csoportos műhelymunkákat és a társas támogatási rendszereket, alapvető jelentőségű a gyermekek sikeres beilleszkedésének és egészséges fejlődésének biztosításában. Az alkalmazott nevelési stratégiák, mint a biztonságos környezet kialakítása, az egyéni igények figyelembevétele, a pozitív minták bemutatása, valamint a fizikai és kreatív tevékenységek bevonása, kulcsszerepet játszanak a gyermekek rezilienciájának erősítésében és harmonikus fejlődésük elősegítésében.

SZAKIRODALOM REFERENCES

- Bagdy, E. (2007). *Pszichofitness*. Animula Kiadó.
- Bagdy, E. (2011). Új irányok a pszichológiában: Az egészségvédő megbocsátás és a poszttraumás növekedés. In E. Bagdy, M. Koltai, F. Pál, & P. Popper (szerk.), *A belénk égett múlt* (pp. 49–103). Kulcslyuk Kiadó.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191–215.
- Bányai, E. (2016). A trauma szerepe a gyermekvédelemben. *Párbeszéd: Szociális Munka folyóirat*, 3(3).
- Blackburn, S., & Newman, T. (2002). *Transitions in the lives of children and young people: Resilience factors*. Interchange 78. Scottish Executive Education Dept.
- Borosán, L. (2011). A pedagógus segítőársai. In I. Bábosik, M. M. Nádas, L. Borosán, F. Schaffhauser, & G. Hunyady, *Pedagógia az iskolában* (pp. 193–205). ELTE Eötvös Kiadó.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101.
- Csikszentmihályi, M. (2001). *Flow. Az áramlat. A tökéletes élmény pszichológiája*. Akadémiai Kiadó.
- Dávid-Kacsó, Á. (2009). *Örökbefogadás és nevelőszülőség a segítő szakember szemével*. Kolozsvári Egyetemi Kiadó.
- Elek, E. (2006). Érzelmekről őszintén. *Család, gyermek, ifjúság*, 15(5), 37–47.
- Fulcher, L. C., & McGladdery, S. (2011). Re-examining social work roles and tasks with foster care. *Child & Youth Services*, 32(1), 19–38.
- Füle, S. (2002). *Párbeszéd a szülők és a pedagógusok között*. Okker Oktatási, Kiadói és Kereskedelmi Kft.
- Hoffmann, J. P. (2006). Family structure, community context, and adolescent problem behaviors. *Journal of Youth and Adolescence*, 35, 867–880.
- Hollik, Z. (2013. szeptember 21). Integrált Jogvédelmi Szolgálat. https://www.ijsz.hu/UserFiles/a_gyermekjoleti_alap_es_a_gyermekvedelmi_szakellatasi_rendszer_intezmenyei_es_alapfeladatai.pdf

- Hooley, K., Stokes, L., & Combes, H. (2016). Life story work with looked after and adopted children: How professional training and experience determine perceptions of its value. *Adoption & Fostering*, 40(3), 219–233.
- Howe, D., & Fearnley, S. (2003). Disorders of attachment in adopted and fostered children: Recognition and treatment. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 8(3), 369–387.
- Ibrahimi, S., & Dervishi, E. (2018). Aggressivity in adolescence and its connection to attachment. *International Journal of School and Cognitive Psychology*, 5(1), 8–11.
- Iwaniec, D. (2006). *The emotionally abused and neglected child: Identification, assessment and intervention: A practice handbook*. John Wiley & Sons.
- Kálmánchey, M. (2001). Nevelőszülőnél élő gyerekeknél előforduló pszichés problémák. *Család, gyermek, ifjúság*, 10(2), 45–53.
- Kátainé, L. I. (2017). *Gyermekevédelem és szabadidő-pedagógia* (Doktori értekezés). Pécsi Tudományegyetem.
- Kothencz, J., Kothenczné, O. V., Balogh, Z., Pál, M., & Balog, M. (2009). *Róluk... értük... II. Családból kiemelt gyermekek és fiatalok pedagógiája*. ÁGOTA Alapítvány.
- Kovács, A. (2007). Mária Terézia által alapított szebeni árvaház története 1930-ig (Szakdolgozat). Babeş–Bolyai Tudományegyetem.
- Krámer, V., & Szotyori, N. V. (2005). Intézményben élő gyermekek: Megelőzés és alternatív gondoskodás. *Család, gyermek, ifjúság*, 14(5), 8–12.
- Kuritárné Szabó, I. (2005). A gyermekbántalmazás és következményei. *Pannonhalmi Szemle*, 52, 52–68.
- Központi Statisztikai Hivatal (KSH). (n.d.). Statisztikai adatok a <https://www.ksh.hu> weboldáról.
- Liu, X., Kayser, M., Kushner, S. A., Tiemeier, H., Rivadeneira, F., Jaddoe, V., ... & White, T. (2023). Association between prenatal alcohol exposure and children's facial shape: A prospective population-based cohort study. *Human Reproduction*, 38(5), 961–972.
- Luthar, S. S., & Cicchetti, D. (2000). The construct of resilience: Implications for interventions and social policies. *Development and Psychopathology*, 12(4), 857–885.
- Lyubomirsky, S. (2008). *The how of happiness: A scientific approach to getting the life you want*. Penguin Books.
- Miranda, M., Molla, E., & Tadros, E. (2019). Implications of foster care on attachment: A literature review. *The Family Journal*, 27(4), 394–403.
- Molnár, L., Révész, M., & Szikulai, I. (2011. szeptember 1.). TÁMOP 5.4.1. Gyermejkölési alap- és gyermekvédelmi szakellátás. <https://atti.uni-miskolc.hu/segedanyagok/GYAGYSZ.pdf>
- Monin, B., & Miller, D. T. (2001). Moral credentials and the expression of prejudice. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81(1), 33–43.
- Purvis, K. B., Cross, D. R., Federici, R., Johnson, D., & McKenzie, L. B. (2007). The Hope Connection: A therapeutic summer day camp for adopted and at-risk children with special socio-emotional needs. *Adoption & Fostering*, 31(4), 38–48.
- Quiroga, M. G., & Hamilton-Giachritsis, C. (2015). Attachment styles in children living in alternative care: A systematic review of the literature. *Child & Youth Care Forum*, 45(4), 625–653.

- Rácz, A. (2012). Gyermekvédelemben nevelkedettek társadalmi integrációs esélyei. *Gyermek- és Ifjúságvédelmi Tanulmányok*, 3–34.
- Rácz, A. (2020). A gyermekvédelmi rendszer szakmaképe, az érintett gyermekek és szüleik családképe egy kutatás tükrében. *Családi Jog*.
- Révész, M. (2007). A gyermekvédelmi alapellátás intézménytörténete Magyarországon. *Kapocs*, 6(4), 1–44.
- Stein, M. (2008). Resilience and young people leaving. *Child Care in Practice*, 14(1), 35–44.
- Szikulai, I. (2004). A magyar gyermekvédelem fejlődésének kulcskérdései – egy lehetséges szakmai stratégia lépései. *Kapocs*, 3(5).
- Tibori, T., & Kraiciné, S. M. (2004). Kísérlet fiatal roma felnőttek felzárkóztatására. *Iskolakultúra*, 14(5), 101–108.
- Willis, R., & Holland, S. (2009). Life story work: Reflections on the experience by looked-after young people. *Adoption & Fostering*, 33(4), 44–52.
- Wilson, K. (2006). Can foster carers help children resolve their emotional and behavioural difficulties? *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 11(4), 495–511.
- Witvliet, C. V., Phipps, K. A., Feldman, M. E., & Beckham, J. C. (2005). Posttraumatic mental and physical health correlates of forgiveness and religious coping in military veterans. *Journal of Traumatic Stress*, 17(3), 269–273.

TÖRVÉNYEK

1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról. (1997). <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700031.tv>
- 513/2013. (XII. 29.) Korm. rendelet a nevelőszülői foglalkoztatási jogviszony és a helyettes szülői jogviszony egyes kérdéseiről. (2013). <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1300513.kor>